

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ทางสังคม ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมโลก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างรวดเร็วและรุนแรง อันเป็นผลจากการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) องค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอยู่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนถ่ายและเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่หลากหลายถึงกันทั่วโลก ในมิติหนึ่งเชิงสร้างสรรค์ก็จะเป็นโอกาสของผู้คนในประเทศที่มีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพ และในทางกลับกันก็เป็นมิติวิกฤติของผู้คนในประเทศที่ขาดความพร้อมและศักยภาพให้ถูกรอบงำด้วยสื่อ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมไม่พึงประสงค์ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

เด็กและเยาวชนในปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในหลากหลายด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยีสมัยใหม่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชนรวมถึงคนในสังคมแห่งโลกของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญกับชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการรับส่ง E-mail การสนทนาออนไลน์ เข้าเว็บไซต์หรือเว็บบอร์ด การส่งข้อความ การใช้โทรศัพท์มือถือ และการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้เข้ามามีบทบาทในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การค้นคว้าข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ต่างๆ โอกาสแห่งการเรียนรู้ในโลกออนไลน์มักจะแฝงไว้ซึ่งความเสี่ยง โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน เช่น การขโมยข้อมูลส่วนตัว การถูกล่อลวง การกระทำทารุณ หรือ การล่อลวง เป็นต้น

วิกฤติเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นปัจจุบัน ย่อมมีทั้งผู้ที่ก่อการและผู้ที่ถูกรกระทำ โดยผู้ที่กระทำให้สังคมได้รับความเสียหายและผู้ที่ถูกรกระทำได้รับความเสียหาย หนึ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ของสังคมที่ยังขาดทั้งความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ตกเป็นเหยื่อภายใต้ผู้มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งเด็กและเยาวชนเหล่านั้นสังคมคาดหวังให้เป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่อนาคต แต่ในขณะเดียวกันด้วยวัยและวุฒิภาวะที่เป็นธรรมชาติของวัยรุ่นมักจะเกิดการต่อต้าน ชัดขึ้น หรือทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามอีกทั้งเด็กและเยาวชนยังเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัยปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ชอบการทำหาย เลียนแบบ ใจร้อน ดื้อรั้น ขาดสติ อยากรู้ อยากลอง มีความเป็นตัวตนสูง และยังขาดความรับผิดชอบชั่วดีในตนเอง และจากการศึกษาผลกระทบของภาวะวิกฤติเศรษฐกิจต่อเด็กเยาวชน และครอบครัวของรจนา ภูไพบูลย์และคณะ (๒๕๕๒) พบว่า ภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีระดับความเครียดของครอบครัวสูงกว่าภาคอื่นๆ ซึ่งจะมีผลทำให้ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ บทบาทในการทำหน้าที่อบรมเด็กและเยาวชนในครอบครัวได้ดี

จากปัญหาดังกล่าวเมื่อสังคมต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ ความเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องส่งเสริมการปรับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ โดยกระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายให้ทุกภาคส่วนในสังคมทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน สมาคม มูลนิธิ ประชาชน เยาวชนและเด็กมีส่วนร่วมในการรักษาวรรณธรรมของชาติ ตามแนวคิดที่ว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม การรักษาหรือการสืบทอดวัฒนธรรมโดยเจ้าของวัฒนธรรมเองจะทำให้เกิดความยั่งยืนถาวรตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงกลุ่มใหญ่ในสังคมปัจจุบัน ที่ได้รับอิทธิพล

และผลกระทบจนทำให้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามเบี่ยงเบนเปลี่ยนไป การจะช่วยกันตรวจสอบและเฝ้าระวังเด็กและเยาวชน จำเป็นที่ต้องเข้าใจและสัมผัสปัญหา ให้รู้เท่าทัน ห่างไกลจากภัยต่าง ๆ และที่สำคัญจะได้ช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันให้มีต้นทุนชีวิตที่เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะดำรงได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริม การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องดูแล ตรวจสอบความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จึงถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กเยาวชน ประชาชน พร้อมทั้งจะใช้ชีวิตรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดจนสามารถจัดการและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม และเพื่อให้ทราบถึงสภาวะการณ์ทางวัฒนธรรม จึงได้ทำการสำรวจ สภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมขึ้น

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงได้ดำเนินการสำรวจ สภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมของเยาวชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง ๒๒ อำเภอ โดยการดำเนินการสำรวจ สภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อสามารถนำผลการสำรวจไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมต่อไป

กรอบแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินงาน

การสำรวจสภาวะการณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกรอบแนวคิดสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. การผลักดัน สนับสนุนให้เกิดการทำงาน ศึกษา วิจัย และรวบรวมองค์ความรู้ในการสำรวจ สภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมในระดับพื้นที่จังหวัด โดยเน้นการแสวงหาองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการ
๒. การสนับสนุนโครงสร้างการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม โดยเครือข่ายนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาความเข้มแข็ง การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคณะทำงาน เยาวชน ครอบครัว รวมไปถึงสถานศึกษา และชุมชนที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและสำรวจสภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดศรีสะเกษ ที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และมิติการใช้ชีวิตด้านครอบครัว สื่อ ศาสนา และเศรษฐกิจ

ขอบเขตการดำเนินงาน

ขอบเขตด้านพื้นที่

สำรวจเด็ก เยาวชน จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๒๒ อำเภอ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสำรวจสภาวะการณ์ทาง เป็นแบบสำรวจแบบ Rating Scale ๕ ระดับ (น้อยที่สุดถึงมากที่สุด) ประกอบด้วยเนื้อหาที่ต้องการศึกษาในมิติการใช้ชีวิตด้านต่างๆ ๔ ประเด็น คือ ครอบครัว สื่อ ศาสนา และเศรษฐกิจ ที่สร้างขึ้นโดยสถาบันรามจิตติและกระทรวงวัฒนธรรม สสำรวจกับกลุ่มเป้าหมาย ๑ กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กเยาวชน ๒,๐๖๕ คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาในระยะเวลาตั้งแต่เดือน ๑ มิถุนายน ๒๕๕๕ ถึง ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

วิธีการดำเนินงาน

ศึกษา รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ

๑. การเก็บข้อมูลโดยแบบสำรวจกับกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กเยาวชนและกลุ่มประชาชนทั่วไป

ศึกษาสถานการณ์ทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมมิติต่างๆ ด้านครอบครัว สื่อ ศาสนา และเศรษฐกิจ

๒. การใช้เครือข่ายนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เป็นกลไกในการวิจัยหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความความเปราะบางทางวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการต้นทุนชีวิตสู่การเสริมสร้างบริบทเชิงวัฒนธรรม ๕ ด้าน คือ พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังชุมชน พลังสร้างปัญญา และพลังเพื่อนและกิจกรรม

๓. การสังเคราะห์สรุปข้อมูล ประชุมกลุ่มกับกลุ่มผู้ดำเนินโครงการ กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินงาน

ความสำคัญในการศึกษา

ภายใต้การวิจัย จะทำให้เกิดผลลัพธ์ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ผลลัพธ์ในรูปของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจ ประเด็นปัญหา สภาพการณ์ทางวัฒนธรรม คือ กลุ่มเด็กเยาวชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเปราะบางทางวัฒนธรรมตามสภาพที่เป็นจริง

๒. ผลลัพธ์ในรูปของกิจกรรม ประกอบด้วย

๑) การจัดเวทีสังเคราะห์ สภาพการณ์ทางวัฒนธรรม ๑ ครั้ง (การประชุมคณะกรรมการสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์จังหวัดศรีสะเกษ ครั้งที่ ๒

๒) มีการขับเคลื่อนภาคีเครือข่ายนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปัญหาการสำรวจข้อมูลและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนในการกิจที่เกี่ยวข้องของแต่ละองค์กร

๓) ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์จังหวัดศรีสะเกษ ในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ข้อมูลสภาพการณ์ทางวัฒนธรรม ได้รับการสำรวจและติดตามอย่างมีระบบ ได้ข้อสนเทศ (Information) ทั้งสภาพการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการที่เกี่ยวข้อง

๒. ได้ข้อเสนอเชิงวิชาการที่จะนำไปสู่การพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรม โครงการ กำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การดำเนินงานเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนจนสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในทุกระดับทั้งในระดับปฏิบัติการ (กลุ่มเด็กเยาวชน) ในระดับบริหารจัดการ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด) ในระดับการส่งเสริมสนับสนุน (อปท. หน่วยราชการ/องค์กรภาครัฐภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง) และในระดับนโยบาย (กระทรวงวัฒนธรรม)

นิยามศัพท์

สภาพการณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานการณ์ การประพจน์ ปฏิบัติตน ในการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบันที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการวัฒนธรรมการใช้ชีวิตในครอบครัว วัฒนธรรมการใช้สื่อ วัฒนธรรมศาสนา และวัฒนธรรมทางด้านเศรษฐกิจ